

Datheen of Moded is kunnen vloeien, begrijpen wij niet wel." Maar dit komt dan weer door zijne onjuiste voorstelling van de »preciesen." Inderdaad is dat geheele »Apologeticon" goed Gereformeerd. Maar omdat het bestemd was om hulp te vragen van Duitschland, waar voor Protestanten uitsluitend de Confessie van Augsburg mocht gelden, wordt wel met een enkel woord gesproken van verschilpunten (b. v. in het aan de aangehaalde woorden voorafgaande: »Quod si in nonnullorum verborum explicatione quaedam fortasse est discrepantia"), maar op dat verschil geenerlei nadruk gelegd, en integendeel uitgesproken, dat de adressanten geene andere religie hadden dan de Lutherschen, en zelfs de Augsburgsche Confessie gaarne aannamen; waarbij zij dan natuurlijk dachten aan de uitgave van 1540, en ten overvloede nog verklaarden, dat zij het ook geheel eens waren met de leer der theologen die haar hadden opgesteld, d. i. met die van Melanchthon en de Melanchthonianen. In zulk een stuk, en in die omstandigheden, kon en mocht en moest juist een man als Datheen aldus spreken. Dat was nog volstrekt niet, voor de Nederlandsche kerken de Gereformeerde belijdenis ter zijde stellen, en den naam der Augsburgsche Confessie aannemen. Het had enkel de strekking, voor de Nederlandsche Gereformeerden de verdachtmaking van de Luthersche ijveraars af te weren. En het was geheel in denzelfden geest, als waarin Datheen ook reeds vroeger, te Frankfort, was opgetreden.

Het was inderdaad niet de schuld der Gereformeerden, allerminst der zoogenaamde »preciesen", dat de Protestantsche kerken reeds sedert het midden van de 16<sup>de</sup> eeuw in tweeën gescheurd zijn. En ook op dat punt moet dan nog bezwaar gemaakt worden tegen de voorstelling van Prof. Fruin, waar hij schrijft (blz. 14): »Al zijn pogingen [nl. van den Prins van Oranje, tot 1567] om Calvinisten en Lutheranen te verbroederen en te vereenigen waren mislukt. Mislukt vooral om den onwil der Calvinisten, die hun rechtzinnigheid haast even stipt handhaafden als de Katholieken de hunne. De Lutherschen waren niet zoo uitsluitend, vreedzamer in alle opzichten en ondergeschikter aan de Overheid." Dat het destijds in de hoofdzaak juist andersom was, kan reeds overvloedig blijken uit hetgeen in deze noot, en ook in noot 79, herinnerd is. En het zou waarlijk geen moeite kosten, daarvoor de getuigenissen nog ontzaggelijk te vermenigvuldigen, terwijl er van het tegenovergestelde al zeer weinig voorbeelden zouden zijn aan te voeren. In dit opzicht had Van der Heyden niet als de type van alle Gereformeerden moeten beschouwd worden, en had ook moeten gelden, dat deze zoo anti-Luthersch geworden was, juist door de bitterheid en den haat van de Lutherschen zelven. In het algemeen is die houding wel de oorzaak, waarom de Gereformeerden wel niet anders konden, dan hoe langer hoe meer zich terugtrekken, en waardoor zij ten slotte genoodzaakt werden, ook hunnerzijds tegenover de Lutherschen positie te nemen.

Dat dit ook in Nederland geschied is, en dat met name de Emdensche Synode van 1571 het kerkverband hier te lande op een zoo beslist